

Asia Valokuvien päälle tehtyjen maalausten ja tekstikatkelmien käyttäminen teoksessa

Hakija A

Annettu 15.6.2010

Tiivistelmä *Tekijänoikeuslain 49 a §:ssä tarkoitetun valokuvan päälle tehdyn maalauksen skannaaminen lausuntopyynnössä kuvatulla tavalla ei edellytä oikeudenhaltijan suostumusta. Mikäli kyse on tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitetusta valokuvateoksesta ja valokuvateoksessa olevan siluetin katsotaan ilmentävän tekijänsä itsenäistä ja omaperäistä luomistyötä, valokuvateoksen päälle tehdyn maalauksen skannaaminen voi yksittäistapauksessa kuulua oikeudenhaltijan yksinoikeuden piiriin. Käyttö voi kuitenkin olla sallittua ilman oikeudenhaltijan suostumusta tekijänoikeuslain 22 §:n mukaisesti. Tekijänoikeuslain 1 §:n nojalla suojattujen tekstikatkelmien käyttö voi myös olla yksittäistapauksessa sallittua tekijänoikeuslain 22 §:n nojalla.*

LAUSUNTOPYYNTÖ

A (jäljempänä hakija) on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa teoksesta, johon hän aikoo liittää valokuvien päälle tehtyjä maalauksia ja tekstikatkelmia naistenlehdistä.

Lausuntopyynnön mukaan hakija aikoo kerätä naistenlehtien henkilöjuttuja ja kansia kesäkuulta 2010. Hakija maalaa valokuvien päälle, skannaa näin tehdyt maalaukset ja taittaa ne kollaasitekniikalla tehdyn jutun kanssa "naistenlehdeksi". Nelisivuinen lehti koostuu "kannesta" ja kolmisivuisesta "jutusta". Kanteen tulee oikeasta kannesta päälle maalattu kuva ja sisäsivun juttuun johdatteleva teksti, joka mahdollisesti poimitaan oikeasta lehdestä.

Lausuntopyynnön mukaan teoksen kuvitus koostuu naistenlehtien kansi- ja henkilökuvista. Hakijaa maalaa kuvien päälle mustalla ja läpikuultavalla valkoisella. Hän maalaa kuvien ihmishahmot mustiksi silueteiksi ja loput läpikuultavalla valkoisella. Tämän jälkeen kuvat skannataan ja lisätään taittoon.

Teoksen "haastatteluun" hakija kerää naistenlehtien henkilöjuttuja kesäkuulta 2010. Hakija yhdistelee sanoja ja lauseita tehden niistä uuden

"jutun". Eri lauseet ovat sekaisin eri lehdistä. Hakijan mielestä tärkeät sanat hakija korostaa kirjoittamalla ne suuremmalla tekstikoolla.

Lausuntopyynnön mukaan yksi syy tehdä teos on halu tutustua hakijalle melko vieraiksi jääneiden naistenlehtien maailmaan. Toisaalta hakija miettii, miten ja millaisiin tilanteisiin naisia lehtiin kuvataan. Hakija haluaa myös selvittää teoksen avulla sanastoa, jota naistenlehdissä yleisesti käytetään.

Hakija on toimittanut tekijänoikeusneuvostolle lausuntopyynnön liitteenä luonnoksen teoksesta, johon on kerätty yhden lehden tekstejä ja kuva. Hakijan mukaan lopulliseen teokseen hän käyttää kuvia ja tekstejä eri lähteistä.

Tekijänoikeusneuvostolle esitetyt kysymykset

Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa seuraaviin kysymyksiin:

1. Saako hakija skannata ja taittaa lehdeksi päälle maalattuja naistenlehtien valokuvia siluettiteostaan varten?
2. Saako hakija käyttää teoksessaan lauseita ja sitaatteja eri naistenlehdistä (sekoitettuna keskenään)?

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja TekijäL:n soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.

Tekijänoikeudesta

TekijäL 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännöksessä mainitaan esimerkkinä suojatuista teoksista muun muassa valokuvateos.

Tekijänoikeudessa teoksella tarkoitetaan luonnollisen henkilön henkisen luomistyön tulosta. Teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se niin sanotusti ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Tavanomaisena arviointikriteerinä on pidetty sitä, voisiko kukaan muu samaan työhön ryhtyessään päätyä samanlaiseen lopputulokseen.

Tekijänoikeus suojaa sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena.

Vakiintuneen näkemyksen mukaan ideat, aiheet, periaatteet yms. jäävät tekijänoikeussuojan ulkopuolelle. Kuka tahansa saa siten ottaa valokuvan samasta kohteesta ja esimerkiksi samasta kuvakulmasta kuin toinen valokuvaaja. Suojan kohteena on se teoksen ilmenemismuoto, johon tekijä on omaperäisellä tavalla ajatuksensa saattanut.

Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään TekijäL 2 §:ssä. TekijäL 2 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, TekijäL 2 luvussa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään TekijäL 3 §:ssä. TekijäL 3 §:n 1 momentin mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Säännöksen 2 momentin mukaan teosta älköön muutettako tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tahi omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla älköönkään sitä myöskään saatettako yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Kirjallisten teosten tekijänoikeussuojasta

Jotta jokin kirjallinen tuote saisi tekijänoikeuslain 1 §:n mukaista suojaa, sen on yllettävä edellä selostetuin tavoin teostasoon. Kirjallisia teoksia ovat esimerkiksi romaanit, kirjeet ja lehtiartikkelit. Tekijänoikeus ei suojaa aiheita tai tietoja sinänsä, vaan sitä muotoa, jossa ne on ilmaistu.

Kirjallisten teosten kohdalla teoskynnys on yleensä katsottu melko alhaiseksi. Lyhytkin runo tai vaikkapa iskulause voi saada tekijänoikeussuojaa. Oikeuskirjallisuudessa Pirkko-Liisa Haarmann käyttää esimerkkinä Eeva Joenpellon romaanin nimeä "Neito kulkee vetten päällä", jota voitaneen pitää siinä määrin itsenäisenä ja omaperäisenä, että teossuoja tulee sen kohdalla kysymykseen. Haarmann pitää kuitenkin esimerkkiään enemmän poikkeuksena kuin sääntönä: "Mitä lyhyemmästä ilmaisusta on kysymys, sitä todennäköisempää on, ettei se ylitä niitä itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimuksia, joita tekijänoikeussuojan saaminen edellyttää." (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus ja lähioikeudet, Helsinki 2005, s. 70)

Tekijänoikeussuojan ulkopuolelle voivat jäädä myös esimerkiksi lyhyet uutiset, sanomalehtitiedot ja tavanomaiset ilmoitukset yms. Tekijänoikeus ei suojaa ideoita tai tietoja sinänsä, vaan sitä muotoa, jossa ne on ilmaistu.

Valokuvateosten ja muiden valokuvien suoja

Valokuvan tulee olla itsenäinen ja omaperäinen tekijänsä henkisen luomistyön tulos saadakseen TekijäL 1 §:n mukaista tekijänoikeussuojaa. Valokuvateosten teostasoon on katsottu asettuvan verraten korkealle (ks. esim. TN 2003:6 ja TN 2007:15). Teostasoa arvioitaessa on tarkasteltava

valokuvan ilmenemismuotoa kokonaisuudessaan. Omaperäisyyttä voivat ilmentää esimerkiksi kuvakulma, valojen ja varjojen käyttö, kuvattavan kohteen valinta sekä kuvan rajausta.

Valokuvat, jotka eivät yllä TekijäL 1 §:ssä tarkoitettuun teostasoon, saavat TekijäL 49 a §:n mukaista suojaa lähioikeutena. TekijäL 49 a §:n mukaan valokuvaajalla on yksinomainen oikeus määrätä valokuvasta, muuttamattomana tai muutettuna, valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin.

TekijäL 1 §:n mukainen valokuvateoksen tekijänoikeus ja TekijäL 49 a §:ssä tarkoitettu valokuvaajan oikeus eivät ole suojan kohteeltaan yhtenevät (ks. esim. TN 2009:4). Valokuvaajalle TekijäL 49 a §:ssä säädetty oikeudet ovat kuitenkin pitkälti samanlaiset kuin valokuvateoksen tekijän oikeudet. TekijäL 49 a §:n 3 momentin viittaussäännöksen mukaan valokuvaan sovelletaan muun muassa TekijäL 2 §:n 2–4 momenttia sekä 3 §:n 1–2 momenttia.

TekijäL 1 §:n mukaisen valokuvateoksen ja TekijäL 49 a §:n mukaisen muun valokuvan muunteleminen ja sisällyttäminen muunnellussa muodossa toiseen tuotteeseen kuuluvat oikeudenhaltijan yksinoikeuden piiriin ja edellyttävät siten oikeudenhaltijan lupaa. Hallituksen esityksen (HE 161/1990 vp, s. 56) mukaan muuttamista on kaikenlaisten muutosten tekeminen valokuvaan, kuten kuvan osien poistamista rajaamalla kuvaa, erilaisten elementtien lisäämistä kuvaan, värikuvan muuttamista mustavalkoiseksi ja päinvastoin sekä erilaisten valotuksen avulla tapahtuvien muutosten tekemistä. Merkitystä ei ole sillä, ovatko muutokset luonteeltaan taiteellisia vai teknisiä eikä sillä, missä kuvankäsittelyn vaiheessa ne tehdään.

TekijäL 49 a §:ssä tarkoitettuna valokuvan oikeudenhaltijalla ei kuitenkaan ole oikeutta määrätä valokuvan kappaleiden valmistamisesta toisessa taidelajissa tai toista tekotapaa käyttäen. Valokuvaaja ei voi siten yksinoikeuksiansa nojalla kieltää esimerkiksi öljyvärimaalauksen tekemistä valokuvasta. Sen sijaan TekijäL 1 §:ssä tarkoitettuna valokuvateoksen tekijän yksinoikeus ulottuu myös "toisessa taidelajissa" valmistettuihin kappaleisiin. (Harenko, Kristiina – Niiranen, Valteri – Tarkela, Pekka: Tekijänoikeus – Kommentaari ja käsikirja, Porvoo 2006, s. 432 sekä Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus ja lähioikeudet, Helsinki 2005, s. 115)

TekijäL 49 a §:ssä ei ole viittaussäännöstä teoksen muuntelua koskevaan TekijäL 4 §:ään eikä TekijäL 5 §:ään, joka koskee teosten tai niiden osien yhdistelemistä kokoomateoksiksi. Näin ollen TekijäL 4 §:ä ja TekijäL 5 §:ä ei sovelleta TekijäL 49 a §:ssä tarkoitettuihin tavallisiin valokuviin.

Yksittäistapauksessa jää kokonaisvaikutelman pohjalta ratkaistavaksi se, onko kysymyksessä kappaleen valmistaminen valokuvasta muuttamattomana tai muutettuna, valokuvateoksen TekijäL 4 §:n 1 momentin mukainen muunnelma vai uusi itsenäinen ja omaperäinen teos.

Oikeuskäytännössä on useissa tapauksissa katsottu, että tavallisen valokuvan käyttö toisen taidelajin pohjana ei ole ollut tekijänoikeuden loukkaus. Esimerkiksi asiassa KKO 1979 II 64 oli kyse siitä, että henkilö A oli maalannut taulun käyttäen esikuvanaan henkilön B valmistamaa julkistettua valokuvaa sekä asettanut sen julkisesti näytteille ja myytäväksi. Korkein oikeus katsoi, että maalaus ei ollut valokuvan kappale, vaan valokuvan pohjalta syntynyt itsenäinen teos. A ei täten ollut syyllistynyt tekijänoikeuden loukkaukseen. Toisin sanoen vähäistenkin erojen on katsottu osoittavan, että kyse on ollut eri tuotteista, eikä loukkausta täten ole tapahtunut. (Oesch, Rainer: Oikeus valokuvaan, Helsinki 1993, s. 197–204)

Jälkiperäisteoksista

TekijäL 4 §:n 1 momentin nojalla sillä, joka on kääntänyt teoksen, muunnellut sitä tai saattanut sen toiseen kirjallisuus- tai taidelajiin, on tekijänoikeus teokseen tuossa muunnellussa muodossa. Myös muuntelijan panoksen on suojaa saadaksen osoitettava omaperäisyyttä. Muuntelijan oikeus kattaa vain hänen oman suorituksensa, eikä se rajoita tekijänoikeutta alkuperäiseen teokseen. Muunnelman tekeminen teoksesta edellyttää siten alkuperäisen teoksen tekijän suostumusta.

TekijäL 4 §:n 2 momentin mukaan jos joku teosta vapaasti muuttaen on saanut aikaan uuden ja itsenäisen teoksen, ei hänen tekijänoikeutensa riipu tekijänoikeudesta alkuperäiseen teokseen. Tällaiseen hyödyntämiseen ei tarvita alkuperäisen teoksen oikeudenhaltijan suostumusta.

Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että mahdollisissa tekijänoikeuden loukkaustapauksissa joudutaan usein suorittamaan samanlaisuusarviointi. Jos muutetussa tai toista tekotapaa käyttäen valmistetussa teoksessa on kyse samasta alkuperäisteoksesta eli jos teokset mielletään samoiksi, alkuperäisteoksen tekijänoikeuden haltijalla on määräysvalta myös kyseiseen uuteen teokseen. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus ja lähioikeudet, Helsinki 2005, s. 65 ja 112 sekä Harenko, Kristiina – Niiranen, Valtteri – Tarkela, Pekka: Tekijänoikeus – Kommentaari ja käsikirja, Porvoo 2006, s. 25–26)

Yksityiskohtaisten sääntöjen antaminen siitä, miten raja vapaan luomisen ja muuntelemisen välillä käytännössä on vedettävä, on varsin vaikeaa. Riidanalaisissa tapauksissa rajanveto jää lain esitöiden mukaan oikeuskäytännön varaan, jolloin tuomioistuimen on vapaasti harkittava kaikki asiaan vaikuttavat seikat. (Komiteamietintö 1953:5, s. 50)

TekijäL 5 §:ssä säädetään kokoomateoksesta. Sillä, joka yhdistämällä teoksia tai teosten osia on aikaansaanut kirjallisen tai taiteellisen kokoomateoksen, on siihen tekijänoikeus, mutta hänen oikeutensa ei rajoita oikeutta ensiksi mainittuihin teoksiin. Kokoomateoksen tekijän on hankittava kokoomateokseen otettavien teosten oikeudenhaltijoilta lupa sekä koosteen valmistamiseen että sen saattamiseen yleisön saataviin.

(Harenko, Kristiina – Niiranen, Valtteri – Tarkela, Pekka: Tekijänoikeus – Kommentaari ja käsikirja, Porvoo 2006, s. 646)

Sitaatioikeudesta

TekijäL 22 §:n mukaan julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. TekijäL 8 §:n 1 momentin mukaan teos katsotaan julkistetuksi, kun se luvallisesti on saatettu yleisön saataviin.

TekijäL 22 §:ssä tarkoitettu hyvän tavan mukaisuus ja tarkoituksen edellyttämä laajuus ratkaistaan viime kädessä tapauskohtaisesti. Oikeuskirjallisuudessa hyvän tavan mukaisuuden on katsottu tarkoittavan sitä, että lainaaminen täyttää niin sanotun vetoomusfunktion. Tämä funktio sisältää oikeuden toisen henkilön teoksen toisintamiseen, arvostelemiseen tai edelleen kehittämiseen tarkoituksessa, joka on omiaan helpottamaan uuden teoksen valmistamista. Toisin sanoen siteerauksen tulee, ollakseen oikeutettu, olla apuna henkisyssä luomistyössä. (Kivimäki, T.M.: Uudet tekijänoikeus- ja valokuvauslait, Porvoo 1966, s. 85)

Yllä kuvattu vetoamisfunktio puuttuu silloin, kun tuote koostuu pelkistä sitaateista, joiden käyttö ei ilmennä lainaajan henkistä luomistyötä. Tällöin pelkkien sitaattien käyttö ei ole mahdollista ilman oikeudenhaltijan lupaa. Näin ollen sitaatioikeuden nojalla ei ole mahdollista tehdä esimerkiksi useista valokuvista tai taideteoksista poimitujen osien kokoelmaa, jos tällaisessa kokoelmassa ei ole mukana kokoajan omaa luomispanosta.

Sallitun lainauksen laajuutta määriteltäessä on otettava huomioon sekä lainauksen tarkoitus että lainatun osan ja koko teoksen laajuuden välinen suhde (Komiteamietintö 1953:5, s. 56). Myös koko teos voi olla siteerauksen kohteena, jos siteeraus oikeuden edellä mainitut edellytykset täyttävät TekijäL 22 §:n mukaisesti.

Sitaatioikeuden käyttämistä ei ole rajoitettu tiettyyn teoslajiin tai tiettyyn tekniikkaan, vaan periaatteessa kaikkia teoslajeja voidaan siteerata. Myös valokuvateoksista voidaan ottaa sitaatteja esimerkiksi kuvataiteen teokseen TekijäL 22 §:n nojalla edellyttäen, että sitaatioikeuden käyttämiselle asetetut yleiset edellytykset eli vaatimukset lainattavan teoksen julkistumisesta, siteerauksen hyvän tavan mukaisuudesta ja tarkoituksen edellyttämästä laajuudesta täyttyvät. Myös TekijäL 49 a §:n nojalla suojaa saavien valokuvien siteeraaminen on mahdollista TekijäL 22 §:n nojalla.

TekijäL 11 §:n 2 momentin nojalla teosta siteerattaessa tekijän nimi ja lähde on mainittava siinä laajuudessa ja sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii. Se, mitä on pidettävä hyvän tavan mukaisena, riippuu kullakin alalla vallitsevasta käytännöstä (ks. esim. tekijänoikeusneuvoston lausunnot TN 2009:14, TN 2009:7, TN 2007:6 ja TN 2006:1).

Jos uusi tuote poikkeaa alkuperäisestä teoksesta siten, että kyseessä on TekijäL 4 §:n 2 momentin mukainen teoksen vapaa muuttaminen, kyse ei ole enää TekijäL 22 §:n mukaisen siteerausosoikeuden käyttämisestä vaan siitä, että uusi tekijä on käyttänyt toisen teosta oman teoksensa luomistyössä. (Harenko, Kristiina – Niiranen, Valtteri – Tarkela, Pekka: Tekijänoikeus – Kommentaari ja käsikirja, Porvoo 2006, s. 172)

Tekijänoikeusneuvoston lausuntokäytäntöä

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt kirjallisten tuotteiden tekijänoikeussuojaa esimerkiksi lausunnoissaan TN 2009:16, TN 2007:4, TN 2007:2, TN 2006:14, TN 2006:1, TN 2006:15, TN 2002:5, TN 2000:7, TN 2000:1. Tekijänoikeusneuvosto ei pääsääntöisesti ole pitänyt lyhyitä ilmaisia tekijänoikeudella suojattavina teoksina. Tekijänoikeusneuvosto on esimerkiksi katsonut, että kolme ja kahdeksan sanaa sisältävät lauseet eivät saaneet TekijäL 1 §:n nojalla suojaa kirjallisina teoksina (ks. TN 2001:12, TN 1995:16 ja TN 1992:15). Poikkeuksena mainittakoon tekijänoikeusneuvoston lausunto TN 2010:2, jossa katsottiin, että laulun säe "kaikki on vinksin vonksin tai ainakin heikun keikun" oli riittävän itsenäinen ja omaperäinen teos.

Lausunnossa TN 1996:17 oli puolestaan kyse yksittäisten, 1–3 virkkeen pituisten sairaanhoito-opiston esitteessä käytettyjen tekstikatkelmien teostasosta. Lausunnossa TN 2010:5 oli kyse 4–5 virkkeen pituisista tuoteselosteista. Tekijänoikeusneuvosto katsoi kummassakin lausunnossa, että tekstikatkelmat olivat yksinkertaisia ja tavanomaisia ja jäivät siksi tekijänoikeussuojan ulkopuolelle.

Lausunnossa TN 1999:10 oli kyse tekijänoikeudesta niin sanottuja viihdelinjoja mainostaviin teksteihin. Lausuntopyynnössä tarkoitetut tekstit olivat pituudeltaan 2–18 virkkeen pituisia. Tekijänoikeusneuvosto totesi, että lausuntopyynnössä tarkoitettujen tekstien kaltaista kirjallista tuotantoa on mahdollista saada aikaan melko rutiininomaisen työskentelyn tuloksena. Lausunnossa todettiin, että vaikka kirjallisen tuotteen pituus sellaisenaan ei ole kriteeri tuotteen teosluonnetta arvioitaessa, hyvin lyhyessä tekstissä voi olla vaikea ilmaista teoskynnyksen ylittymiseen vaadittavaa omaperäisyyttä. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että lausuntopyynnössä tarkoitettu, 18 rivin mittainen, noin 200 sanaa sisältänyt sauna-aiheinen tekstikatkelma oli luonteeltaan informatiivista tekstiä, joka sisälsi valitun aiheen omaperäistä kuvailua. Kyseinen tekstikatkelma oli siinä määrin omaperäinen, että tekijänoikeusneuvosto katsoi sen olevan TekijäL 1 §:ssä tarkoitettu teos. Muut lausuntopyynnössä tarkoitetut tekstit olivat sen sijaan muodoltaan yksinkertaisempia, informatiivisia tekstejä, jotka eivät tekijänoikeusneuvoston näkemyksen mukaan olleet omaperäisiä, eivätkä siten TekijäL 1 §:ssä tarkoitettuja teoksia.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt valokuvien suojaa esimerkiksi lausunnoissa TN 2009:8, TN 2008:12, TN 2007:15, TN 2007:6, TN

2004:3, TN 2003:6, TN 2002:19, TN 2002:8 ja TN 2002:7. Esimerkiksi viimeksi mainitussa lausunnossa TN 2002:7 tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kuvataiteen teosten ja valokuvien muuntelu ja sisällyttäminen musiikkivideoon on TekijäL 2 §:ssä tarkoitettua kappaleen valmistamista, joka kuuluu lähtökohtaisesti valokuvaajan yksinoikeuden piiriin ja edellyttää suostumusta.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt siluetin tekemistä valokuvasta lausunnoissaan TN 2009:19 ja TN 2009:4. Lausunnossa TN 2009:4 tekijänoikeusneuvosto on todennut, että valokuvan toisintaminen sellaisenaan skannaamalla on TekijäL 2 §:ssä ja TekijäL 49 a §:ssä tarkoitettua kappaleen valmistamista. Valokuvan oikeudenhaltijan suostumus tarvitaan riippumatta siitä, onko kyseessä valokuvateos tai TekijäL 49 a §:ssä tarkoitettu valokuva. Valokuvaajan suostumus tarvitaan myös tilapäistä käyttöä varten esimerkiksi työskentelyn välivaiheessa.

Edelleen tekijänoikeusneuvosto on todennut lausunnossaan TN 2009:4, että valokuvaan sisältyvät ääriviivat eivät ole suojattuja TekijäL 49 a §:n nojalla eikä niiden toisintaminen siluettina edellytä valokuvaajan suostumusta. Valokuvateokseen sisältyvien ääriviivojen muodostaman kokonaisuuden voidaan kuitenkin yksittäistapauksessa katsoa ilmentävän siinä määrin tekijänsä omaperäistä luomistyötä, että kyseiseen kuvalliseen ilmaisuun kohdistuu TekijäL 1 §:n mukainen suoja.

Lausunnossa TN 2009:19 tekijänoikeusneuvosto on katsonut, että vaikka TekijäL 49 a § ei suojaa valokuvassa olevan henkilön ääriviivoja, on mahdollista, että siluettikuvan tekemisessä valmistetaan kappaleita valokuvasta muuttamattomana tai muutettuna. Tämä edellyttää valokuvaajan suostumusta.

Lausunnossa TN 2008:5 tekijänoikeusneuvosto katsoi, että aikakauslehden kansi ei ollut sen toteutustavan johdosta kokonaisuutena TekijäL:ssa tarkoitettu teos.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt useita lausuntopyyntöjä, joissa on ollut kyse TekijäL 22 §:n mukaisen siteeraus oikeuden tulkinnasta. Esimerkkeinä mainittakoon TN 2007:12 (kysymys Wikisitaateista), TN 2006:13 (lauseiden lainaaminen esitteeseen), TN 2002:18 (valmennuskurssimonisteen laatiminen yliopiston pääsykoekirjasta), TN 2002:16 (videoleikkeet www-sivuilla) ja 2000:14 (luettelon siteeraaminen).

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut sille toimitettua aineistoa ja vastaa alla lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin.

1. Saako hakija skannata ja taittaa lehdeksi päälle maalattuja naistenlehtien valokuvia siluettiteostaan varten?

Lausuntopyynnön mukaan hakija maalaa naistenlehdestä otetun valokuvan ihmishahmon mustaksi siluettiksi ja taustan läpikuultavalla valkoisella, minkä jälkeen valokuvan päälle tehty maalaus skannataan. Hakija on täsmentänyt tekijänoikeusneuvostolle maalaamisen läpikuultavalla valkoisella tarkoittavan sitä, että alkuperäisen valokuvan taustan yksityiskohdat voivat hieman erottua valkoisen värin alta. Taustan osuus maalauksissa on kuitenkin pieni. Hakijalla ei ollut toimittaa tekijänoikeusneuvostolle kopiota alkuperäisestä valokuvasta, jota hakija oli käyttänyt tekijänoikeusneuvostolle toimitetussa luonnoksessa.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa aluksi, että se ei ota kantaa valokuvien taustojen suojaan yleisellä tasolla, sillä arvio tehdään aina yksittäistapauksen tosiseikkojen perusteella. Käsillä olevassa asiassa alkuperäisen valokuvan taustan arviointi ei ole tarpeen, sillä tekijänoikeusneuvostolle toimitetussa maalauksessa alkuperäisen valokuvan taustan yksityiskohdat eivät erotu.

Tekijänoikeusneuvosto arvioi alla hakijan toimittamaa valokuvan päälle tehtyä maalausta erikseen TekijäL 1 §:n ja TekijäL 49 a §:n nojalla, koska TekijäL 1 §:ssä tarkoitettu tekijänoikeus valokuvateokseen ja TekijäL 49 a §:ssä tarkoitettu valokuvaajan oikeus eivät ole suojan kohteeltaan yhtenevät.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa edellä mainittuun oikeuskäytäntöön ja lausuntokäytäntöön viitaten, että TekijäL 49 a § ei suojaa valokuvassa olevan henkilön siluettia. Hakijan toimittamassa luonnoksessa henkilö on maalattu mustaksi eikä taustan yksityiskohdat erotu. Näin ollen mikäli alkuperäinen valokuva on TekijäL 49 a §:ssä tarkoitettu valokuva, sen päälle tehdyn maalauksen skannaaminen ei edellytä valokuvan oikeudenhaltijan suostumusta, koska skannaaminen ei kohdistu valokuvaan vaan valokuvan päälle tehtyyn maalaukseen. Kyse ei tällöin ole valokuvan kappaleen valmistamisesta muuttumattomana tai muutetussa muodossa.

TekijäL 1 §:ssä tarkoitettuun valokuvateokseen kohdistuva oikeus suojaa puolestaan sitä valokuvateoksen ilmenemismuotoa, johon tekijä on itsenäisellä ja omaperäisellä tavalla ajatuksensa saattanut. Valokuvateoksessa olevan siluetin voidaan poikkeuksellisesti katsoa ilmentävän siinä määrin tekijänsä omaperäistä luomistyötä, että kyseiseen kuvalliseen ilmaisuun kohdistuu erikseen TekijäL 1 §:n mukainen suoja.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että hakijan toimittamassa maalauksessa oleva siluetti ei ole riittävän itsenäinen ja omaperäinen TekijäL 1 §:n tarkoittamalla tavalla. Näin ollen tekijänoikeusneuvosto katsoo, että vaikka kyseessä olisi TekijäL 1 §:n tarkoittama valokuvateos, sen päälle tehdyn maalauksen skannaaminen lausuntopyynnössä kuvatulla tavalla ei edellytä oikeudenhaltijan lupaa, sillä maalauksessa oleva siluetti ei saa

Tekijäl 1 §:n mukaista suojaa eivätkä valokuvateoksen taustan yksityiskohdat erotu.

Tekijänoikeusneuvosto huomauttaa lisäksi, että oikeudenhaltijan yksinoikeutta rajoittaa Tekijäl 22 §:n mukainen siteeraus oikeus. Julkistettua valokuvateosta voidaan siteerata Tekijäl 22 §:n nojalla hyvän tavan mukaisesti tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Näin ollen mikäli kyseiset siteeraus oikeuden edellytykset täyttyvät, valokuvateoksen päälle tehdyn maalauksen skannaaminen ei edellytä valokuvateoksen oikeudenhaltijan suostumusta, vaikka valokuvateoksessa oleva siluetti tai tausta nauttisi Tekijäl 1 §:n mukaista suojaa.

2. Saako hakija käyttää teoksessaan lauseita ja sitaatteja eri naistenlehdistä (sekoitettuna keskenään)?

Tekijänoikeusneuvosto toteaa edellä mainittuun lausuntokäytäntöön viitaten, että lyhyet lauseet ja ilmaisut eivät pääsääntöisesti ole Tekijäl 1 §:ssä tarkoitettuja teoksia. Jos kohdetta ei suojata Tekijäl:ssä, sen käyttämisellä ei ole tekijänoikeudellisia rajoituksia.

Tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan hakijan toimittamaan luonnokseen on lainattu tekstiä yhdestä lehdestä. Luonnokseen sisältyy seuraavat lainaukset: "Odotan poikaa pian Suomeen", "Nainen puhuu juuri ennen esiintymistään" ja "Esiintyminen antaa voimaa naiselle, joka kestää kohun". Lisäksi luonnoksessa on toistuva 95 sanan pituinen tekstikatkkelma lehdestä.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että yllä mainitut lainaukset "Odotan poikaa pian Suomeen" ja "Nainen puhuu juuri ennen esiintymistään" ja "Esiintyminen antaa voimaa naiselle, joka kestää kohun" eivät yksittäin tarkasteltuna ole Tekijäl 1 §:ssä tarkoitettuja teoksia. Niitä voidaan siis käyttää ilman Tekijäl:sta johtuvia rajoituksia.

Sen sijaan 95 sanan pituinen tekstikatkkelma ylittää teostasoon, sillä se ilmentää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäistä tulosta Tekijäl 1 §:n tarkoittamalla tavalla. Katkelman toisintaminen sellaisenaan kuuluu oikeudenhaltijan yksinoikeuden piiriin.

Tekijänoikeusneuvosto kuitenkin katsoo, että hakijan toimittamassa luonnoksessa 95 sanan pituista tekstikatkkelmaa on siteerattu Tekijäl 22 §:n nojalla hyvän tavan mukaisesti tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Hakijan tarkoituksena on ollut lausuntopyynnön mukaisesti muun muassa selvittää, miten ja millaisiin tilanteisiin naisia kuvataan naistenlehdissä. Tekijänoikeusneuvoston näkemyksen mukaan siteeraus on toiminut apuna hakijan luomistyössä ja se on ollut omiaan helpottamaan hakijan luoman teoksen valmistamista.

Tekijänoikeusneuvosto huomauttaa lopuksi, että Tekijäl 11 §:n 2 momentin nojalla teosta siteerattaessa tekijän nimi ja lähde on mainittava siinä laajuudessa ja sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Essi Pokela

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Tuula Hämäläinen, Teemu Kalliala, Mari Lampenius, Kirsi-Maria Okkonen, Pekka Pulkkinen, Risto Ryti, Anne Salomaa, Katariina Sorvari, Riikka Tähtivuori, Markku Uotila ja Ahti Vänttinen.